

Юрій ТКАЛЕНКО,

методист відділу координації професійного розвитку керівників закладів та співпраці з методичними службами комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА 2026–2027: ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ТА ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ

У 2026/2027 навчальному році освітній процес у закладах загальної середньої освіти спрямовано на реалізацію Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87; Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898, зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 30.08.2022 № 972; Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392, з урахуванням досягнень упровадження концептуальних засад реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» та подолання викликів, зумовлених особливостями освітнього процесу в умовах воєнного стану, зокрема подолання освітніх втрат.

Одним із ключових інструментів реалізації зазначених державних стандартів та концепції «Нова українська школа» є забезпечення всебічного розвитку дитини. У цьому контексті особливого значення набуває мета освітньої галузі «Фізична культура», що спрямована гармонійний фізичний розвиток особистості учня/учениці, підвищення функціональних можливостей організму, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок, розширення рухового досвіду через формування стійкої мотивації учнівства до занять фізичною культурою і спортом.

Уроки фізичної культури в спортивному залі мають проводитися виключно з одним класом. Одночасне планування занять для двох або більше класів є порушенням Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти. Цей регламент був затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25 вересня 2020 року № 2205 та зареєстрований у Міністерстві юстиції України 10 листопада 2020 року за №1111/35394. Якщо є крайня потреба проводити уроки фізичної культури одночасно для двох і більше класів, учень/учениця повинні перебувати в одній спортивній залі чи на майданчику, що належать до однієї вікової групи, для забезпечення їхньої безпеки. Більшість занять з фізичної культури рекомендується проводити на свіжому повітрі.

Під час планування роботи вчителю необхідно врахувати:

- безпекову ситуацію в регіоні;
- наявність укриття;
- можливість проведення дистанційного або змішаного навчання;
- матеріально-технічну базу закладу освіти.

Саме з огляду на зазначені безпекові та матеріальні умови педагог адаптує зміст навчання відповідно до обраної модельної навчальної програми, побудована за модульною системою і містить інваріантну (обов'язкову) та варіативну складову.

Змістове наповнення варіативного компоненту освітній заклад добирає самостійно із модулів, запропонованих модельною навчальною програмою. На вибір учнів/учениць упродовж року для 5–6 класів має бути запропоновано 12–16 варіативних модулів; для 7–9 класів учні/учениці мають опанувати 8–12 варіативних модулів. Для 10–11 класів – 2–4 варіативні модулі упродовж навчального року.

Для добору варіативних модулів враховується наявність матеріально-технічної бази, регіональні традиції, кадрове забезпечення, гендерність, рівень безпеки та стан здоров'я здобувачів освіти, а також сезонність, коли заняття проходять на відкритих майданчиках чи у спортивних залах.

Для класів, що навчаються за НУШ, вибір варіативних модулів учнем/ученицею відбувається кожної чверті/триместру із 3–5 модулів, запропонованих освітнім закладом, після попереднього ознайомлення з їх особливостями. Для викладання протягом чверті/триместру для учнівства 5–6 класів визначаються 3–4 варіативні модулі; для 7–8 (9 пілотних) класів визначаються 2–3, які набрали найбільшу кількість вподобань учнів/учениць. Для учнівства 9–11 класів, які не охоплені реформою вибір варіативних модулів здійснюється в кінці попереднього класу, а в 10 – на початку навчального року.

З метою формування вмінь, необхідних для занять обраними варіативними модулями, на початку чверті/триместру, доцільно проводити цикл із 6–9 ознайомчих уроків з використанням одночасного або позмінного, колового методів. Доцільно на окремих ознайомчих уроках робити акцент (виділяти більше часу) на вивченні одного з обраних модулів. При цьому, обрані учнями/ученицями варіативні модулі, мають бути представлені на кожному уроці.

Також зміні підлягає традиційна методика проведення уроку, за якої, діями вчителя/вчительки регламентувалося все: кількість повторень, темп, частота, амплітуда рухів, техніка виконання тощо, що не мотивує дітей до активного навчання, перешкоджає самореалізації, прояву творчості, формуванню компетентностей.

Під час проведення уроків слід приділяти увагу формуванню:

- соціальної та громадянської компетентності;
- екологічної грамотності;
- навичок командної взаємодії;
- лідерських якостей;
- емоційної стійкості;
- культури чесної гри (Fair Play).

Рекомендується застосовувати:

- інтерактивні методи навчання;
- ігрові технології;
- STEM-елементи;
- цифрові ресурси;
- QR-завдання;
- відеоаналіз техніки виконання вправ.

Організація занять з учнями з особливими освітніми потребами повинна здійснюватися на засадах інклюзивності та педагогіки партнерства.

Учителю рекомендується:

- адаптувати навантаження;
- використовувати індивідуальні маршрути розвитку;
- застосовувати вправи корекційно-розвиткового спрямування;
- створювати психологічно комфортне середовище.

Тому необхідно переходити до реальної індивідуалізації навчання. Цьому сприяють можливості індивідуального вибору засобів навчання на кожному уроці, використання навчального матеріалу різного ступеня складності за змістом, самостійний вибір учнями/ученицями кількості повторень, амплітуди, темпу виконання тощо, відповідно їх інтересам та можливостям. Зміна методичних прийомів сприятиме формуванню компетентностей та здатностей їх застосовувати в різних життєвих ситуаціях і вимагає від учителя/учительки застосування компетентнісного, проблемного, діяльнісного підходів, відповідних педагогічних методик використання засобів фізичного виховання, фізкультурно-оздоровчої та ігрової діяльності.

Відповідно до Інструкції про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури, затвердженій наказом МОЗ та МОН від 20.07.2009р. №518/674 учнів/учениць скеровують за станом здоров'я до основної, підготовчої та спеціальної медичної групи. Для основної медичної групи навчання проводиться в повному обсязі згідно з навчальними програмами з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини. Учні/учениці, які за станом здоров'я віднесені до підготовчої медичної групи, відвідують обов'язкові уроки фізичної культури та опановують навчальний матеріал відповідно до вимог цієї навчальної програми. Участь у змаганнях – за додатковим дозволом лікаря. Учні/учениці, які за станом здоров'я віднесені до спеціальної медичної групи, відвідують обов'язкові уроки фізичної культури, але виконують корегувальні вправи і вправи для загального фізичного розвитку, які їм не протипоказані. Учні/учениці, незалежно від рівня фізичного розвитку та медичної групи, а також тимчасово звільнені від фізичних навантажень, повинні бути обов'язково присутніми на уроках фізичної культури. Допустиме навантаження для учнів/учениць, які за станом здоров'я належать до підготовчої та спеціальної медичних груп, встановлює учитель/учителька фізичної культури. При організації фізкультурно-оздоровчої діяльності учні та учениці можуть залучатися не лише як учасники, але й як організатори, інструктори, консультанти, сценаристи, судді, волонтери, ведучі, асистенти, хронометристи, секретарі, оператори, журналісти тощо.

Особливу увагу необхідно приділяти:

- проведенню інструктажів з безпеки;
- правилам поведінки під час повітряної тривоги;
- алгоритмам евакуації;
- контролю фізичного навантаження;
- дотриманню правил користування спортивним інвентарем.

Перед кожним уроком учитель має оцінювати:

- стан спортивного обладнання;
- безпечність місця проведення занять;
- фізичний стан учнів.

Оцінювання здійснюється відповідно до критеріїв МОН та має бути:

- формувальним;

- мотивувальним;
- компетентнісним;
- індивідуалізованим.

Рекомендується оцінювати:

- особистий прогрес учня;
- активність;
- техніку виконання вправ;
- рівень сформованості компетентностей;
- участь у спортивно-масових заходах.

Підсумовуючи зазначимо, що У 2026/2027 навчальному році робота вчителя фізичної культури має докорінно зміститися від орієнтації на сухі нормативні показники до всебічної підтримки та розвитку особистості учня. Сучасний підхід вимагає відмови від застарілих методів примусу на користь формування стійкої позитивної мотивації дітей до рухової активності, що досягається завдяки впровадженню новітніх фітнес-технологій, діяльнісного навчання та інклюзивних практик. Ключовими пріоритетами в умовах сьогодення стають здоров'язбережувальні технології, підтримка психоемоційного та ментального стану школярів, а також побудова тісної партнерської взаємодії між учителем, учнями та батьками. Для успішної реалізації цих завдань і ефективного використання цифрових інструментів у безпековому освітньому просторі педагогу необхідно безперервно підвищувати власну професійну компетентність та активно взаємодіяти всередині професійних спільнот.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>.
2. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898, зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 30.08.2022 № 972. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>.
3. Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text>.
4. Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25 вересня 2020 року № 2205, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 10 листопада 2020 року за №1111/35394. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text>.
5. Інструкція про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури, наказ МОЗ та МОН від 20.07.2009р. №518/674
6. Модельна навчальна програма «Фізична культура. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Баженов Є. В., Бідний М. В., Ребрина А. А., Данільченко В. О., Коломовець Г. А., Дутчак М. В.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.08.2024 р. №1185.
7. Навчальна програма з фізичної культури для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів, підготовлена робочою групою у 2017 році. Авторський колектив: М.В. Тимчик, Є.Ю. Алексейчук, В.В. Деревянко, В.М. Ермолова, В.О.Сілкова. Робоча група, яка здійснила розроблення навчальної програми відповідно до наказу № 451 Міністерства освіти і науки України від 22.03.2017 р.: М.В. Тимчик, Є.Ю. Алексейчук, В.В. Деревянко, В.М. Ермолова, В.О.Сілкова. Наказ МОН України від 23.10.2017 № 1407